

Toxikus anyagok a takarmányokban

Mézes Miklós

Szent István Egyetem

Takarmányozástani Tanszék

A TAKARMÁNYOKBAN ELŐFORDULÓ TOXIKUS ANYAGOK

BAKTERIÁLIS TOXINOK

Exotoxinok:

Gram pozitív és Gram negatív baktériumok által termelt toxinok

Endotoxinok:

Lipopolysaccharide (Lipid A)

Bacillus thuringiensis delta endotoxin

Virulencia faktorok

TÁPLÁLÓANYAGOK – fehérjék (aminosavak), szénhidrátok, lipidek, vitaminok, ásványi anyagok

KÖRNYEZETBŐL SZÁRMAZÓ MESTERSÉGES TOXIKUS ANYAGOK – peszticidek, herbicidek, rodenticidek, antibiotikumok, fémkomplexek

A TAKARMÁNYOKBAN ELŐFORDULÓ TOXIKUS ANYAGOK

KÖRNYEZETBŐL SZÁRMAZÓ TERMÉSZETES EREDETŰ TOXIKUS ANYAGOK –

antinutritív és toxikus növényi anyagok (pl. fitoösztrogének, fotoszenzibilizáló vegyületek, glükozidok, alkaloidok, goitrogén vegyületek stb.)

talaj és a vizek toxikus anyagai (nitrit, nitrát, nehézfémek stb.)

PENÉSZGOMBÁK TOXIKUS ANYAGAI - mikotoxinok

ÁLLATI EREDETŰ TAKARMÁNYOK TOXIKUS ANYAGAI - nitrit, nitrát, hormonok, nehézfémek, állatorvosi gyógyszer maradványok

TAKARMÁNYOK TÁROLÁSA, FELDOLGOZÁSA SORÁN KELETKE-ZŐ TOXIKUS ANYAGOK - biogén aminok, nitrozoaminok, aldehidek, pirogén vegyületek (PAH), mutagén vegyületek

TAKARMÁNY ADALÉKANYAGOK – fémek, műanyagok és azok vegyületei, színező anyagok, állatorvosi gyógyszerek

AMINOSAV TOXIKÓZISOK

TRIPTOFÁN TOXIKÓZIS

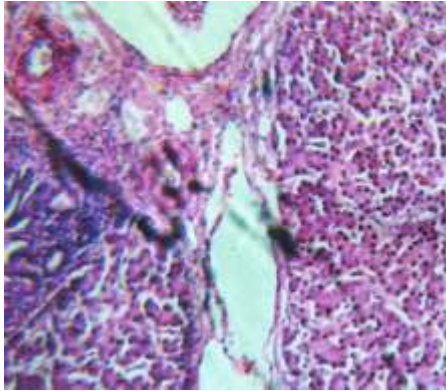
TÜNETEK: vesekárosodás (emlősök), görcsök, rohamok (agy szerotonin túlsúlya megnő)

METIONIN ÉS CISZTEIN TOXIKÓZIS

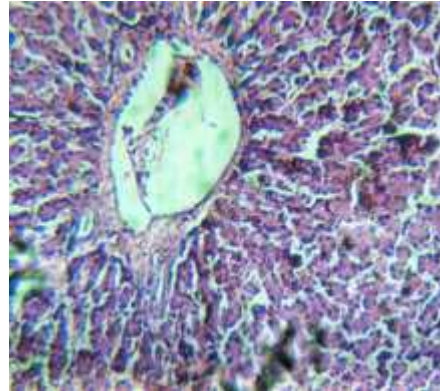
TÜNETEK: idegrendszeri károsodások - Met $\Leftrightarrow$ Cys transzformáció – szerin aminosavat igényel – agy szerin tartalma $\Downarrow$
májkárosodás – metionin metabolikus termékek idézik elő

Metionin túladagolás hatása a máj szövettani szerkezetére

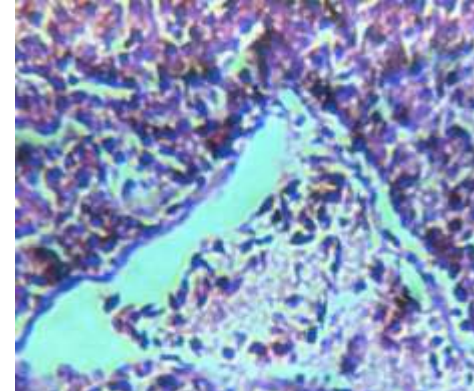
Annongu, A.A. et al. (20014): *Wayamba Journal of Animal Science* P975-P980.

0,10% Met

0,25% Met

0,35% Met

AZ EGYES AMINO SAVAK BIOGÉN AMIN DERIVÁTUMAI

Arginin	Agmatin
Hisztidin	<i>Hisztamin</i>
Lizin	<i>Kadaverin</i>
Metionin	<i>Spermin és spermidin</i>
Ornitin	Putreszcin
Fenilalanin	Feniletilamin
Triptofán	Triptamin és szerotonin
Tirozin	Tiramin

A biogén aminok hatásai:

- hányás, hasmenés, vérzéses bélgyulladás

Biogén aminok előfordulása a takarmányokban:

Savas erjesztésű tejtermékek

VITAMIN TOXIKÓZISOK

VITAMIN	TOXIKUS HATÁS	BIZTONSÁGI SZINT
A	Csökkent gyarapodás, embriótoxicitás	4-10 x szükséglet
D	súlycsökkenés, vese tubulusok kalcifikációja, vérerek kalcifikációja	4-10 x szükséglet
E	súlycsökkenés, csontképződés zavara	100-200 x szükséglet

A peroxidált lipidek által előidézett toxikózis tünetei:

Vérzésem bélgyulladás

Csökkent növekedés (csökkent felszívódás, májkárosodás)

Vese károsodás (aldehidek hatása a tubulus sejtekre)

Idegrendszeri és szaporodásbiológiai zavarok

(esszenciális zsírsav hiány)

A nehézfémek osztályozása toxicitás alapján (Association of American Feed Control Officials, 2000)

Kategória	Toxicitás értéke (mg/kg takarmány)	Nehézfém
Erősen toxikus	10	Hg, Cd , Se
Toxikus	40	Ba, Co, Cu , Pb , Mo, W, V
Mérsékelten toxikus	400	Sn, As , I, Ni
Kevésbé toxikus	1000	Al, B, Br, Bi, Cr, Mn , Zn

NITRÁT - NITRIT TOXICITÁS

Alapelvek:

A nitrát kevésbé toxikus, mint a nitrit

Az emésztési folyamatok során a nitrátból nagyon toxikus vegyületek is képződhetnek: hidroxilamin, ammónia, nitrozoaminok stb.

Nitrit: abszorpciója nagyon gyors – Hb $\Rightarrow$ MetHb + vasodilatáció (NO)

Toxicitás oka: magas nitrit tartalmú takarmány felvétele

Tünetek: a klinikai tünetek csak a hemoglobin 50 % telítődése után jelentkeznek
gyors és gyenge pulzus, szubnormális testhőmérséklet,
izomgyengeség, ataxia, cianózis

A TAKARMÁNYOK EGYÉB TOXIKUS ANYAGAI

GLÜKOZINOLÁTOK

Előfordulás: repce

Toxicitás: a glükozinolátok önmagukban nem toxikusak, de a bélcsatornában lévő mirozináz enzimek hatására toxikus metabolitokká hidrolizálódnak (tiocianát, izotiocianát, nitrilek, goitrin)

Toxikus hatások: a pajzsmirigy jód felvétele csökken

Tünetek: csökkent növekedés, golyva, pajzsmirigy és vese hipertrófia, vetélés

SZOLANIN - glükoalkaloid (alkaloid + glükozid)

Előfordulása: burgonya

Toxikus hatásai: emésztőszervi és idegrendszeri károsodások

Tünetek: akut hemorrhagiás gastroenteritis, nyálzás, nehezített légzés, progresszív paralízis

SZERVES FOSZFORSAVÉSZTER TOXIKÓZISOK

Toxikózis oka: várakozási idő be nem tartása (1 -90 nap !!)

Ortofoszfát – észterek (nagyon toxikus vegyületek)

Tiofoszfát – észterek (mérsékelten toxikus vegyületek)

Pirofoszfát – észterek (gyengén toxikus vegyületek)

Biokémiai hatásuk: az acetilkolin észteráz enzim irreverzibilis gátlása

Akut toxicitás tünetei: paraszimpatikus rendszer zavara

Nyálzás, hasmenés , görcsök, mozgáskoordinációs zavarok , izgatottság,
majd ataxia

Krónikus toxicitás tünetei: bélgyulladás

hátulsó testfél bénulása (1-2 hét múlva)

Egyéb mérgező vegyületek

Dioxinok

legismertebb vegyülete a *2,3,7,8-tetraklorodibenzo-para-dioxin* (TCDD)

A nem tökéletes klór tartalmú hulladékégetés (<1000 °C), valamint az **olajok tökéletlen kezelése során keletkeznek.**

Toxikus hatásai: sertéseknél nem ismert pontosan, még nagy akkumulációs szint (máj) esetén sem észleltek klinikai tüneteket.

**A TAKARMÁNY ALAPANYAGOKBAN ÉS TAKARMÁNYOKBAN
ELŐFORDULÓ FONTOSABB MIKOTOXINOK HATÁSAI SERTÉSBEN**

Mikotoxinok általános hatásai

Takarmány visszautasítás → táplálóanyag hiány

csökkent súlygyarapodás

neuroendokrin funkciók megváltozása - szaporodásbiológiai zavarok

Bélhámsejt károsodás → táplálóanyag hiány

(táplálóanyagok felszívódásának csökkenése)

A máj méregtelenítő /transzformáló kapacitásának csökkenése

táplálóanyagok transzformációja ↓→ rosszabb takarmányértékesítés

xenobiotikumok / szexuális szteroidok metabolizmusa megváltozik

Az immunválasz készség csökkenése

csökkent betegségekkel szembeni ellenálló képesség

vakcinázás hatékonysága csökken

T-2 toxin HT-2 toxin hatásai

- takarmány visszautasítás *(dózisfüggő)*
- csökkent növekedés
- elhullás mértéke nő
- immunválasz készség csökken *(fertőző betegségek előfordulása és a tünetek súlyossága nő, a vakcinázás hatékonysága csökken)*
- szaporodásbiológiai (főképp ovulációs) zavarok *(táplálóanyag hiány következtében)*

T-2 + HT-2 maximális tolerálható mennyisége

Malac és növendék 0,20 – 0,30 mg/kg

Tenyész és hízósertés 0,20 – 1,00 mg/kg

DON és 15-acetil DON hatásai

- takarmány visszautasítás
- hányás (esetenként véres hasmenés)
- csökkent vízfelvétel $\Rightarrow$ *kocáknál laktációs zavarok*
- immunrendszer károsodása (*fertőző betegségek előfordulása és a tünetek súlyossága nő, a vakcinázás hatékonysága csökken*)
- elhullások mértéke nő (főképp malacoknál)
- szaporodásbiológiai zavarok

DON maximális tolerálható mennyisége

Malac és növendék 0,50 – 1,00 mg/kg

Tenyész és hízósertés 0,50 – 1,50 mg/kg

Zearalenon hatásai

Ösztrogén-hatású vegyület

zearalenon >90%-a transzformálódik → α -zearalenol
(ösztrogén hatás 4x)

Hatásai:

kocasüldőknél - korai ivarérés, véres ivarzás, duzzadt péra,
terméketlenség

kocáknál – koraellés, kisebb alomszám/alomtömeg

malacoknál - „ösztrogén szindróma”, lábszétcsúszás,
májkárosodás

kanoknál – spermaminőség és libidó csökken

Zearalenon maximális tolerálható mennyisége

malac és kocasüldő 0,05 – 0,10 mg/kg

koca és kan 0,10 – 0,20 mg/kg

Fumonizinek hatásai

- tüdővizenyő (tüdő ödéma)
(már a magzati fejlődés során is – átjut a placentán)
- májkárosodás
- elhullások mértéke nő

Tolerálható mennyisége   3,5 – 5,0 mg/kg

Ochratoxin hatásai

- csökkent növekedés
- rossz takarmányértékesítés
- elhullás mértéke nő (*vesekárosodás*)
- vágott árú minősége romlik (*testszerte bevérvések*)

Tolerálható mennyisége   0,05 – 0,10 mg/kg

Aflatoxinok hatásai

- csökkent növekedés
- rossz takarmányértékesítés
- szaporodásbiológiai zavarok (szabálytalan ovuláció, spermiumok motilitása csökken)
- immunrendszer károsodása (fertőző betegségek előfordulása és a tünetek súlyossága nő, a vakcinázás hatékonysága csökken)

Az AFB₁ hidroxilált metabolitja az AFM₁ a kocatejjel is kiválasztódik, de annak mértéke nem ismert !!

AFB₁ tolerálható mennyisége sertésnél 50 – 100 µg/kg takarmány